

не тільки констатувати факти, а й розкрити першопричини тих чи інших проблем, що стосуються політичної історії Гетьманщини.

Список використаних джерел і літератури:

1. Драч О. О. «Трудове життя дало вам учену славу»: Олександра Яківна Єфименко – науковиця модерної доби. *Вісник Черкаського університету*. 2017. № 3. С. 54-62.
2. Єфименко О. Я. Історія України та її народу. Київ: Мистецтво, 1992. 340 с.
3. Калакура Я. С. Українська історіографія: курс лекцій. Київ: Генеза, 2004. 496 с.
4. Марков П. Г. А. Я. Єфименко - историк Украины. Киев: Изд-во КГУ, 1966. 250 с.
5. Пивовар С. Проблема зародження давньоруської державності в історичних працях О. Я. Єфименко. *Етнічна історія народів Європи*. 2000. Вип. 7. С. 50-53. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eine_2000_7_13.
6. Пінчук Ю. А. Єфименко Олександра Яківна. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?Z21ID=&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU1&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Efymentko_O.
7. Смолий В. А. А. Я. Єфименко: очерк жизни и научного творчества. *Ефименко А. Я. История украинского народа*. Киев: Лыбедь, 1990. С. 403-426.

Порошук Лілія

КОНЦЕПЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ У ПОЛЕМІЦІ М. МАКСИМОВИЧА ТА М. КОСТОМАРОВА ІЗ М. ПОГОДИНИМ

У дослідженні проаналізовано погляди українських дослідників М. Максимовича, М. Костомарова та російського історика М. Погодіна щодо існування України та українського народу як самобутніх.

Ключові слова: *М. Максимович, М. Костомаров, М. Погодін, Південна Русь, Малоросія.*

This research demonstrates the views of Ukrainian researchers M. Maksimovich, M. Kostomarov and Russian historian M. Pogodin on the existence of Ukraine and the Ukrainian people as distinctive.

Keywords: *M. Maksimovich, M. Kostomarov, M. Pogodin, Southern Rus, Little Russia.*

Наукову полеміку між М. Максимовичем і М. Погодіним у 1856 р. про етнічний склад населення Київської Русі можна цілком обґрунтовано вважати першим публічним зіткненням українського та російського в історії Русі. Велика заслуга М. Максимовича як історика полягає в тому, що він одним із перших піддав сумніву норманське походження Русі. Так, 1825 р. вийшла його праця «Происхождение Руси». А праця

«Откуда идет Русская земля...» була прямою відповіддю і навіть викликом російському історикові. Зав'язалася дискусія, здебільшого на сторінках «Москвитянина». М. Максимович, обравши для дискусії форму філологічних листів, виступив зі статтею, в якій критикуються та спростовуються засадничі положення теорії М. Погодіна. У першому листі об'єктом критичного аналізу стали положення, які сам М. Погодін вважав абсолютно правдивими та фундаментальними, зокрема: 1) великороси – найдавніші поселенці, принаймні Києва та його околиць; 2) малоросіяни прийшли в цей край після татар; 3) великоруське наріччя є найближчим до церковнослов'янської мови, тобто рідне, органічне дитя.

У так званій погодінській гіпотезі найбільше дивують не очевидні хибні історичні дані, а факт підтримки її владними колами Російської імперії. Для держави це була не хибна наукова гіпотеза, а правильна імперська концепція, підґрунтя сучасного «Русского мира». Дослідник хотів довести, що «великороссийское наречие включает столько свойств, общих всем славянским наречиям, что по всей справедливости считается их представителем... которому суджено первое место между всеми племенами в мире славянском, а может быть европейском...». На основі цього виникла гіпотеза, за якою автохтонними мешканцями Києва були росіяни, які в другій половині XIII ст. під натиском монгольської навали покинули ці землі, а на їхнє місце прийшли українці (малороси), переселенці з карпатського регіону.

Всупереч твердженням російського історика М. Максимович наводив спростування погодінської теорії. Дослідник у четвертому листі доводить тезу про неперервність українського державотворчого процесу і водночас докоряє М. Погодіну в спробі переписати історичну пам'ять українців:

«А ты, неизвестно почему, выводишь нас, Малороссиян, из Карпатских гор,

...тогда как мы и прадеды наши всегда думали и говорили, что мы жили здесь, по обе стороны Днепра, с незапамятного времени, с предковек!.. Что у нас в Киеве началась и от нас разошлась во все концы Русского мира, жизнь». Далі М. Максимович наполягає на тому, що назву «Русь» московські землі успадкували від Київської Русі з центром в українському Києві. «Мы Малороссияне, остались по прежнему у своей родимой Киевской стороне, со своими преданиями и обычаями, – мы остались на корню, с которого не сильны были сорвать нас никакие вихри и бури, ниже гроза Батыевская...» [1, 209]. Після наведення ряду прикладів з твору Нестора-літописця, що доводять хибність погодінських доказів великоруського походження, М. Максимович підсумовує: «доказывать, что до нашествия Татарского на Киев не было Малороссийского народа на Руси Киевской, для меня всё

равно, если бы доказывать, что до нашествия Польского на Москву не было Великороссийского народа на Руси Московской» [1, 230].

У 1860 р. дискусією з М. Погодіним продовжив М. Костомаров Основним її предметом стала норманська теорія походження Русі, яку відстоював М. Погодін. Всупереч цьому український автор висунув теорію щодо литовського походження Русі.

Наступну хвилю обурення викликала стаття М. Костомарова «Дві руські народності», у якій історик заперечує етнічну єдність народів сучасної йому Росії, яка вже на той час використовувала ім'я Русь. Він означив характерні тільки для південних русів (українців) риси, відмінні від північних, під якими розуміє росіян. Так він заперечив право Росії бути все початком слов'янства, центром єдиних і однакових народностей. Стаття заклала підґрунтя тривалої (понад два десятки років) полеміки, внаслідок якої М. Костомаров постав в очах консервативного суспільства, насамперед і зокрема придворних ідеологів, як небезпечний сепаратист, агітатор за федеративний суспільний устрій.

Одним із перших М. Костомаров ствердив, що слово «Русь» в XI ст. та на початку XII ст. сприймалося в розумінні Київської землі або федерації земель під началом Києва. Новгород в останньому значенні був Руссю, та в першому – ніколи; навпаки, й потім часто протиставлявся Русі, коли говорилося про стосунки до Києва, наголошував М. Костомаров. Композиційно стаття «Дві руські народності» побудована на зіставленні українського етносу з російським, які М. Костомаров рішуче розмежував, науково довівши принципові відмінності. Цим заперечив прагнення офіційної науки та царської адміністрації позиціювати український народ як вторинний придатак спільної нації [2, 101]. М. Костомаров виводить різницю між росіянами та українцями з глибини віків, коли Русь являла собою ланцюжок самобутніх, адміністративно не пов'язаних між собою племен, серед яких протоукраїнці формувалися на тій географічно території, яку нині заведено називати штучним, книжним етнонімом «південні руси» за адміністративною назвою Південна Русь. М. Костомаров не вживає лексеми «українці», але наголошує, що назва південнороси не прижилася в народі [2, 103].

М. Костомаров спростував те, що й сьогодні російські кола висувають аргументом на право володіти Україною, а саме – право власності на слово «Русь». Далі вже похідні – «русский», «Россия» – як завоювання силою права на давність і велич Київської Русі [2, 109]. У XVII ст. з'явилися назви: Малоросія, Гетьманщина. Вони мимоволі стали архаїзмами, бо жодна не охопила сфери всього народу, а означала тільки місцеві й тимчасові явища його історії. Вигадана в останній час назва «Південна Русь» залишається поки що книжною. Зі всіх назв, котрі придумувалися для українського народу, щоб відрізнити його від великоруського, найбільше прийняли назву «хохол», не за етимологією, а за звичкою, з котрою засвоїли її великоруси [2, 110].

Він розбивав офіційні ідеологічні підстави старорежимної Росії – ідею богообраності, непохитності, закономірності царського панування і його вінчану офіційну тріаду «православ'я, самодержав'я, народності». М. Костомаров проголосив російське самодержавство продуктом монгольського поневолення з його історичними засадами деспотизму й покори.

Отже, як бачимо, завдяки дискусії М. Максимовича, М. Костомарова з М. Погодіним, українським історикам у небезпечні політичні часи вдалося винести питання української державності на широкий загаль. І навіть несприйняття таких бачень у колах російських істориків не завадило дослідникам відстоювати та аргументувати свою точку зору. І з досліджень М. Костомарова ми бачимо розуміння та відокремлення українців не тільки як етносу, але як народу, який має право на свою державу, що у свою чергу суперечило концепції М. Погодіна. Але саме ця дискусія стала початком розуміння того, що Україна не тільки є частиною Російської імперії, але і є засновницею давньої держави – Русі.

Список використаних джерел і літератури:

1. Собрание сочинений М. А. Максимовича. В 3 т. Т. 1. Отдел исторический. Киев, 1876. 858 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000204>.
2. Костомаров М. І. Науково-публіцистичні і полемічні писання Костомарова: Зібрані заходом академічної комісії української історіографії. Київ: Держвидав, 1928. 315 с. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Kostomarov/Naukovopublitsystychni_i_polemichni_pysannia_Kostomarova/.

Скідан Дар'я

ДЕРЖАВНІ СВЯТА У ФОРМУВАННІ РАДЯНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Досліджується формування державних свят у Радянському Союзі протягом 1920-1930-х років та їхнє ідеологічне наповнення. Показані методи владного впливу на свідомість радянської людини та формування її ідентичності через святкову обрядовість.

Ключові слова: *радянські державні свята, ідентичність, святкова обрядовість.*

This article explores the formation and ideological chatter of public holidays in the Soviet Union during the 1920-1930s. The article also shows what methods were used by the authorities to affect the consciousness of the Soviet man and on the formation of his identity.

Keywords: *Soviet public holidays, identity, festive ritual.*

Наразі Україна, як пострадянська держава, перебуває в процесі активного осмислення свого минулого, в тому числі й на законодавчому рівні. Відмовляючись від спадщини радянської доби, важливо розуміти, де проходить межа між невіддільною частиною розвитку українського